

Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi

Journal of Cumhuriyet University Health Sciences Institute

Türkiye’de Emzirme ile İlgili Ölçeklerin Ölçek Uyarlama Adımlarının İncelenmesi

Ayşenur KAHRAMAN*, Melek ŞEN AYTEKİN, Özgür ALPARSLAN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü, Tokat, Türkiye

Geliş Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
22.03.2021	01.12.2021	31.12.2021

Özet: Bu araştırma ile emzirme alanında kullanılan ölçeklerin ölçek uyarlama adımlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırma retrospektif tanımlayıcı tasarımda dizayn edilmiştir. Araştırmaya Türkiye’de 2010-2020 yılları arasında yayınlanan Google akademik, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’nda “emzirme, ölçek, geçerlik, güvenilirlik” anahtar kelimeleri ve bu kelimelerin İngilizce karşılıkları olan ‘breastfeeding, scale, validity, reliability’ anahtar kelimeleri ile tarama yapılmış olup 13 ölçek uyarlama çalışması dahil edilmiştir. Ölçeklerin incelenmesinde literatür doğrultusunda hazırlanan “Ölçek Uyarlama Süreci Kontrol Formu” ile içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise SPSS 23 paket programı ve verilerin değerlendirilmesinde ise frekans ve yüzde dağılımları kullanılmıştır. Makalelerin tümünde ölçülen yapının kuramsal temelleri ve ölçme aracının amacı belirtilmektedir. Ölçeklerin %76.3’ünde uzman görüşü alınmıştır ve bu ölçeklerin %53.8’inde konu yalnızca alan uzmanlarına danışılmıştır. Ölçeklerin %46.2’sinde ön deneme uygulamasının yapılmadığı görülmüştür. Ölçeklerin %15.4’ünde örneklem büyüklüğü belirleme yöntemi belirtilmemiştir. İncelenen ölçeklerin %61.5’inde güvenilirliğini belirlemek için araştırmacıların cranbach alpha katsayısı ile beraber test tekrar test güvenilirliği hesaplanması yöntemine başvurduğu görülmüştür. Elde edilen veriler literatür doğrultusunda değerlendirildiğinde ölçek geliştirme ve uyarlama sürecinde bazı hataların yapıldığı görülmektedir. Bu alanda yapılacak olan çalışmaların daha standart yürütülebilmesi için, rehberlerin geliştirilmesi ve güncel kaynakların oluşturulması oldukça önemlidir.

Anahtar kelimeler: Ebelik, emzirme, ölçek, geçerlik, güvenilirlik

The Review of the Adaptation Steps of the Scales Used Specifically for Breastfeeding in Turkey

Abstract: With this research, it is aimed to examine the scale adaptation steps of the scales used in the field of breastfeeding. research has been designed in a retrospective descriptive design. Research to Turkey in 2010-2020 years between the published Google academic, YÖK National Thesis Center Data on BASE "breastfeeding, scale, reliability, validity" keywords and who are English equivalents of these words' breastfeeding, scale, validity, reliability key " words, 13 scale adaptation studies were included. In the analysis of the scales, content analysis method was used with the "Scale Adaptation Process Control Form" prepared in accordance with the literature, and in the analysis of the data, the SPSS 23 package program and the frequency and percentage distributions were used in the evaluation of the data. The theoretical foundations of the measured structure and the purpose of the measurement tool are specified in all of the articles. Expert opinion was taken in 76.3% of the scales and only field experts were consulted in 53.8% of these scales. It was observed that pre-trial application was not performed in 46.2% of the scales. The method of determining the sample size was not specified in 15.4% of the scales. It was observed that the researchers used the method of test-retest reliability calculation together with the cronbach alpha coefficient in order to determine the reliability of 61.5% of the scales examined. When the obtained data are evaluated in line with the literature, it is seen that some mistakes were made in the process of scale development and adaptation. It is very important to develop guides and to create up-to-date resources in order to carry out the studies in this field more standardly.

Keywords: Midwifery, breastfeeding, scale, validity, reliability

"Türkiye’de Emzirme ile İlgili Ölçeklerin Ölçek Uyarlama Adımlarının İncelenmesi" başlıklı makalemizi 2021 yılında 18-20 Haziran tarihleri arasında I. uluslararası Gülhane Anne sütü ve emzirme kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur. Bildirimiz bildiri kitabında özet bildiri olarak yer almıştır.

* Sorumlu yazar
Ayşenur KAHRAMAN
kahramanayse112@gmail.com

Kahraman A 0000-0001-8194-9776
Alparslan Ö 0000-0002-2264-2886

Aytekin MŞ 0000-0003-2490-8390

GİRİŞ

Tarihsel süreç boyunca kendi fizyolojisini koruyarak devam ettiren emzirme, gebeliğin başından itibaren doğum sonu döneme kadar kadın vücudunun hazırlanması ile yenidoğanın beslenmesinde en temel işlev haline gelmiştir. Yenidoğan bir bebeğin beslenmesi için en ideal besin hiç şüphesiz anne sütüdür. Küresel olarak emzirme doğum sonu ilk yıllarda yenidoğanın beslenmesi için kabul görmüş bir bütünsel süreç olarak kadın ve çocuk sağlığı üzerinde kilit bir rol oynamaktadır (Eker ve Aslan, 2018). Emzirme kadın sağlığı açısından doğum sonu erken dönemde postpartum kanamanın önlenmesi, doğum sonu depresyonun insidansının azaltılması, anne ve bebek etkileşiminin sağlanmasında (Topal ve ark., 2017) yenidoğan sağlığı açısından da temiz ve güvenli bir besinin sağlanması, enfeksiyon ve hastalıklardan koruyan, bağışıklığı güçlendiren, sağlık için yaşam boyu etkilerini sürdüren, vazgeçilmez bir yere sahiptir (Türkyılmaz, 2017).

Sağlık toplumların varlığını sürdürebilmesi için en temel koşullardan biridir ve anneler ile çocuklar riskli gruplarda olmaları nedeni ile sağlık hizmetlerinin sunulduğu özel grupların büyük bir kısmını oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla anne ve çocuklara sunulan hizmetler sağlık göstergelerine doğrudan yansımaktadır. Sağlıklı toplumların inşa edilebilmesi için temellerin anne ve özellikle yenidoğan döneminde atılması, sağlığı en üst düzeyde tutarak gelişiminin sağlanması ülkelerin temel politikalarındandır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) bu konudaki çalışmaları uzun yıllardır devam etmektedir. Özellikle emzirme konusu 1924 yılından bu yana uluslararası insan hakları kapsamında küresel boyutta kabul edilen temel bir hak olmuştur. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu tarafından kabul edilen çocuk hakları sözleşmesi ile beraber "anne sütünün bebekler için en iyi besin olduğu, toplumun tamamının emzirme konusunda bilgilendirilerek, desteklenmesi ve konuyla ilgili eğitim olanaklarına kavuşturulması" gerektiği belirtilmektedir (WHO ve UNICEF, 2003).

Emzirme konusu taşıdığı önem ve sağlık göstergelerine direkt olarak yansımaları sebebiyle ulusal ve uluslararası alanda araştırmalarda da popülerliğini koruyan bir konudur (Watkins ve ark., 2011; López Fernández ve ark., 2017). Türkiye'de ise emzirme ile ilgili pek çok türde çalışmalar yapılmış olup (İnce ve ark., 2017; Esencan ve ark., 2018; Geçici ve Geçkil, 2020; Kul Uçtu, 2020), bu çalışmaların konusu emzirme öz-yeterliliği, emzirme başarısı, emzirme eğitimi gibi konulardan oluşmuştur. Emzirme konusunda bu çalışmaların yanı sıra metodolojik tipte gerçekleştirilen ölçek uyarlama çalışmaları da yapılmıştır (Çelik Odabaşı ve Demirci, 2017; Mızrak, 2017; Boz, 2019; Uyanık, 2019; Kart, 2019; Akçay ve Demirgöz Bal, 2020).

Emzirme ile ilgili olarak geliştirilen ya da uyarlanan bu ölçekler, alanda aktif olarak çalışan ebelere ve bilimsel çalışmalarda araştırmacılara somut veriler sağladığı için oldukça önemlidir. Yapılan çalışmalara bakıldığında, Türkiye'de de emzirme ile ilgili çalışmalarda ölçeklere sıklıkla yerildiği görülmektedir (Aluş Tokat ve Okumuş, 2013; Gölbaşı ve ark., 2019; Kul Uçtu, 2020). Emzirme konusunda çok sayıda ölçek çalışmalarda kullanılırken, Türkiye'de emzirme konusunda uyarlanan ölçeklerin ölçek uyarlama adımlarının incelendiği veya değerlendirilmeye alındığı, rehberlik edecek kılavuzlar ile çalışmalara rastlanmamıştır. Ölçek inceleme ile ilgili olarak sadece anne- bebek ve baba-bebek bağlanmasıyla ilgili kullanılan ölçeklerin incelenmesi konulu çalışmaya rastlanmıştır (Çataloluk ve ark., 2021). Oysa literatürde özellikle psikoloji ve eğitim bilimlerinde ölçek çalışmalarının uyarlama ve geliştirme basamaklarını inceleyen çok sayıda çalışmaların olduğu gözlenmektedir (Çüm ve Koç, 2013; Gül ve Sözbilir, 2015; Boztunç Öztürk ve ark., 2015; Delice ve Ergene, 2015). Kadın ve çocuk sağlığında emzirme gibi önemli konularda daha detaylı ölçek geliştirme veya uyarlamalarla ilgili incelemelere, kılavuzlara ihtiyaç vardır. Bu alanda yapılacak incelemeler ebe ve hemşirelere hizmet verdikleri alanlarla ilgili ölçüm araçları geliştirirken veya uyarlarken kılavuzluk edecektir. Tüm bunlardan yola çıkılarak bu çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Araştırma Türkiye’de emzirmeye yönelik kullanılan ölçeklerin uyarlama adımları bakımından incelenmesi, adımlardaki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması, alanda yapılacak ölçek uyarlama araştırmalarına rehber olması amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Bu araştırma retrospektif tanımlayıcı olarak tasarlanmıştır.

Araştırmanın evren ve örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de emzirme ile ilgili kullanılan ölçekler oluşturmaktadır. Örnekleme ise 2010-2020 yılları arasında, Google akademik, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’nda taranan, Türk kültüründe uyarlaması yapılan 13 ölçek çalışması oluşturmaktadır. Veri tabanları taranırken Türkçe “emzirme, ölçek, geçerlik, güvenilirlik” anahtar kelimeleri ve bu kelimelerin İngilizce karşılıkları olan “breastfeeding, scale, validity, reliability ” kullanılmıştır. Tarama Türkçe ve İngilizce dilinde yapılmıştır. Araştırmaya dahil edilme kriterleri; çalışmanın tam metnine ulaşılabilir olan ve emzirme konusunda Türk kültürüne uyarlaması yapılan ölçekler olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması için; ölçeklerin değerlendirilmesini daha standart hale getirebilmek amacıyla literatür doğrultusunda (Hambleton ve Patsula, 1999; Tavşancıl, 2002; Bilgin, 2006; Erkuş, 2007; Çüm ve Koç, 2013; Gül ve Sözbilir, 2015; Boztunç Öztürk ve ark., 2015) araştırmacılar tarafından geliştirilen “Ölçek Uyarlama Süreci Kontrol Formu” oluşturulup kullanılmıştır. Araştırma kapsamında evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında 13 farklı ölçek uyarlama çalışması incelenmiştir. İncelenen ölçeklerden yedi tanesi makale olarak yayınlanmış, dört tanesi yüksek lisans tezi ve iki tanesi de doktora tezi kapsamında Türk kültürüne uyarlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Ölçeklere İlişkin Yayın Türü ve Yayınlanma Yılı Bilgileri (n=13)

Yayın türü	f	%
Makale	7	53.8
Yüksek lisans tezi	4	30.8
Doktora tezi	2	15.4
Toplam	13	100
Yayınlanma Yılı		
2010	1	7.7
2016	1	7.7
2017	2	15.4
2018	2	15.4
2019	5	38.5
2020	2	15.4
Toplam	13	100

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23 programı ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi; “sözel, yazılı ve diğer materyallerin içeriği anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırılmakta, sayılara dönüştürülmekte ve çıkarımda bulunmaktadır” (Çalık ve Sözbilir, 2014). Elde edilen veriler kategorisel ve frekans analizi ile değerlendirilmiştir.

Elde edilen verilerin güvenilirliğinin sağlanması amacıyla 13 ölçek uyarlama çalışmasından rastgele seçilen beş çalışma iki bağımsız araştırmacı tarafından incelenmiştir. Araştırmacılar arası tutarlılığın belirlenmesi için Miles ve Huberman tarafından önerilen “ uzlaşma katsayısının uzlaşmama ve uzlaşma katsayısının toplamına bölünmesiyle elde edilen güvenilirlik katsayısı formülü” kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacılar arası tutarlılık bu formül ile 0.80 olarak hesaplanmıştır. Veri seti üzerinden Türk kültürüne uyarlanan, geçerlilik ve güvenilirliği yapılan ölçeklerin analizleri yapılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın verileri literatür taraması yapılarak elde edildiği için direkt olarak insan ya da hayvanlar üzerine bir etki bulunmamaktadır. Bu sebeple etik kurul onayı alınmamıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılığını yalnızca emzirme alanında kullanılan ölçeklerin incelenmesi oluşturmaktadır.

BULGULAR

Araştırma verilerinden elde edilen bulgular araştırmacıların geliştirdiği kontrol formu doğrultusunda ele alınmıştır. Bu forma göre; madde havuzu ile ilgili, ölçek uyarlanma çalışmaları yapılmadan önce ölçme aracının amacının ve kavramsal çerçevesinin belirlenmiş olması, ölçme aracının ölçek uyarlama izninin alınması, uzman görüşüne başvurulması, görüşülen uzmanların uzmanlık alanları, deneme uygulamasının yapılma durumu, deneme uygulamasının örneklem büyüklüğünü belirleme yöntemi ve ölçeğin geçerlilik, güvenilirliğini belirleme yöntemlerine ilişkin bulgulara tablolarda sırasıyla yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen ölçeklerin tamamında ölçeğin amacının belirtildiği ve ölçülen yapının kuramsal temellerinin açıklandığı görülmüştür.

Tablo 2. Ölçeklerin Madde Havuzunun İncelenme Süreci

Ölçek uyarlama izni	f	%
İzin alınmış	12	92.3
İzin alma durumu belirtilmemiş	1	7.7
Toplam	13	100
Olumsuz Madde Varlığı		
Olumsuz madde var	4	30.8
Olumsuz madde yok	9	69.2
Toplam	13	100
Kontrol Maddesi Varlığı		
Kontrol maddesi var	1	7.7
Kontrol maddesi yok	12	9.3
Toplam	13	100
Uzman Görüşü Alma Durumu		
Uzman Görüşü Alınmıştır	10	76.9
Uzman Görüşü Alınmamıştır	3	23.1
Toplam	13	100
Görüşüne Başvurulan Uzmanların Niteliği (n=10)		
Konu Alanı Uzmanı	7	70
Alan uzmanı ve Ölçme	1	10
Değerlendirme Uzmanı	1	10
Alan uzmanı ve Türk Dili Uzmanı	1	10
Alan uzmanı ve Türk Dili Uzmanı, İngilizce dil uzmanı		
Toplam	13	100
Ön Deneme Uygulamasının Yapılma Durumu		
Ön deneme uygulaması yapılmıştır	7	53.8
Ön deneme uygulaması yapılmamıştır	6	46.2
Toplam	13	100

İncelenen ölçeklerin %92.3'ünde uyarlama çalışmaları öncesinde ölçeği geliştiren araştırmacılardan izin alındığı görülmüştür.

İncelenen ölçeklerin %69.2'inde olumsuz madde olmadığı ve %92.3'ünde kontrol maddesine yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ölçme aracının Türk kültürüne uygunluğunun değerlendirilmesi açısından ölçeğin geneli için uzman görüşüne başvurulma durumu incelendiğinde %76.3'ünde uzman görüşü alınmıştır. Görüşüne başvurulmuş uzmanların uzmanlık alanları incelendiğinde ölçeklerin %53.8'inde konu yalnızca alan uzmanlarına danışıldığı, %10'unda alan uzmanı ve Türk Dili uzmanından, yine %10'unda alan uzmanı ve ölçme değerlendirme uzmanından ve %10'unda da alan uzmanı ile beraber Türk Dili Uzmanı ve İngilizce dil uzmanından görüş alındığı belirlenmiştir. Ölçeklerin ön deneme uygulamasının %46.2'sinde yapıldığı görülmüştür (Tablo 2). Ölçeğin uygulanması sürecinde; ölçeklerin cevap kategorisi, uyarlanan formun maddelerinin verilmesi ve deneme uygulamasının örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılan yöntem yer verilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen ölçeklerin tamamının likert tipi ölçek olduğu görülmüş olup, ölçeklerin %53.8'inin beşli likert tipte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen ölçeklerden %61.5'inin uyarlanan formun maddelerinin verildiği belirlenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen ölçeklerin deneme uygulamasının örneklem büyüklüğünü belirleme yöntemi olarak, en fazla madde başına katılımcı oranının 10 katı (%30.8) olduğu belirlenmiştir ve ölçeklerin %15.2'sinde örneklem büyüklüğü belirleme yöntemi belirtilmemiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Deneme Uygulamasının Örneklem Büyüklüğünü Belirleme Yöntemi

Örneklem büyüklüğünü belirleme yöntemi	f	%
On katı	4	30,8
Beş-on katı	3	23,1
Yirmi katı	1	7,7
Belirtilmemiş	2	15,4
Olasılığı bilinmeyen örnekleme yöntemi	1	7,7
Sistemantik örnekleme	1	7,7
Olasılıksız örnekleme		
Toplam	13	100

Araştırma kapsamında incelenen ölçeklerin geçerliğini belirlemek için kullanılan yöntemlere yer verilmiştir. İncelenen ölçeklerde geçerlik

analizinde en fazla başvurulan yöntemin %61.5'inde açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizinin beraber incelendiği ve %23.7'sinde yalnızca doğrulayıcı faktör analizine başvurulduğu göze çarpmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Yapı Geçerliği Belirleme Yöntemleri

Yapı Geçerliği Belirleme Yöntemleri	f	%
Açımlayıcı faktör analizi	1	7.7
Doğrulayıcı faktör analizi	3	23.7
Açımlayıcı ve Doğrulayıcı faktör analizi	8	61.5
Belirtilmemiş	1	7.7
Toplam	13	100

İncelenen ölçek uyarlama çalışmalarının %84.6'sında madde analizi yapılmadığı, madde analizi yapılan çalışmalarda madde test korelasyonunun güvenilirliğin belirlenmesi amacıyla incelendiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine araştırma kapsamında incelenen çalışmaların %84.6'sında ölçüt geçerliğinin incelenmediği görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5. Madde Analizi ve Ölçüt Geçerliğinin Belirlenmesinde Kullanılan Yöntemler

Madde analizi	f	%
Madde test korelasyonu	2	15.4
İncelenmemiş	11	84.6
Toplam	13	100
Ölçüt geçerliği		
İncelenmiş	2	15.4
İncelenmemiş	11	84.6
Toplam	13	100

Araştırma kapsamında incelenen ölçeklerin güvenilirliğini belirlemek için araştırmacıların en fazla (%61.5) cranbach alpha katsayısı ile beraber test tekrar test güvenilirliği hesaplanması yöntemine başvurduğu ve ikici sırada en çok başvurulan yöntemin % 30.8 ile Cronbach alpha katsayısı hesaplama olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA

Bu çalışmada 2010-2020 yılları arasında emzirme alanında kullanılan ölçeklerin ölçek uyarlama adımları incelenmiştir. Araştırmaya belirtilen tarihler arasında uyarlanan ölçekler, araştırmacıların geliştirmiş oldukları forma göre ulaşılan bulgular literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Ölçeğin amacının ve ölçülmek istenen kuramsal temelin ölçme aracında olup olmadığı incelendiğinde; incelenen tüm ölçeklerin her iki özelliği de taşıdığı görülmektedir. Literatür tarandığında zaman eğitim ve psikoloji alanında yapılan ölçek inceleme çalışmalarının da benzer sonuçları taşıdığını ifade etmek mümkündür (Delice ve Ergene, 2015; Gül ve Sözbilir, 2015). Ölçeklerin madde havuzu ile ilgili olarak; ölçme araçlarının bir başka kültüre uyarlanırken ölçeği geliştiren yazarlardan uyarlama çalışması için gerekli izinlerin alınması yayınlanan rehberlerde ve yönergelerde bildirilmiştir (Beaton ve ark., 2000; Gregoire, 2018). Araştırma kapsamında incelenen tüm ölçeklerin neredeyse tamamında bu kurala uyulduğu görülmektedir (Odabaşı ve Demirci, 2017; Mızrak, 2017; Boz, 2019; Uyanık, 2019). Ölçeğin Türk kültürüne uygunluğunun değerlendirilmesi açısından uzman görüşüne başvurulma durumu incelendiğinde ölçeklerin yaklaşık dörtte üçünde uzman görüşüne başvurulduğu (Aydın ve Pasinlioglu, 2018; Akçay ve Demirgö, 2020; Yeşil, 2020), görüşüne başvurulmuş uzmanların uzmanlık alanlarına bakıldığı zaman ise neredeyse tamamında konu alan uzmanına danışıldığı, çok az oranda konu alan uzmanı ile beraber dil uzmanlarına (Uyar ve Uzar, 2018; Akgün ve Taştekin, 2019) ve ölçme değerlendirme uzmanlarına (Akçay ve Demirgöz Bal, 2020) danışıldığı görülmektedir. Literatürde ölçme aracı farklı bir kültüre uyarlanırken konu alan uzmanını yanı sıra ölçme değerlendirme uzmanlarından ve dil uzmanlarından da görüş alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Erkuş, 2012). Araştırmaya dahil edilen ölçek uyarlama çalışmalarının çok az kısmında alan uzmanları ile dil ve ölçme ve değerlendirme uzmanlarına danışıldığı görülmektedir. Bu durum ölçek uyarlama çalışmalarının disiplinler arası yürütülmediğinin göstergesi olabilir. Ölçek uyarlama çalışmalarında, ölçekte bulunan maddelerin açıklığı, anlaşılabilirliği, imla hatası, ölçeği uygulama süresinin değerlendirilmesi açısından ön deneme uygulamasının küçük bir gruba uygulanması önerilirken (Şeker ve Gençdoğan, 2014) araştırma kapsamında incelenen ölçeklerin neredeyse yarısının ön deneme uygu-

laması yapmadığı görülmektedir (Uyar ve Uzar, 2018; Boz, 2019; Buldur, 2019; Yeşil, 2020). Bu durum araştırmacıların ön deneme uygulamasını dikkate almadıklarının göstergesi olabilir.

Ölçme aracının ölçülmek istenen özelliği doğru ölçebilmesi için doğru örneklem grubunun seçilmesinin yanına örneklem büyüklüğü de hem ölçme aracının geçerliği hem de güvenilirliği açısından son derece önemlidir ve bu konuda farklı yaklaşımlar mevcuttur (Comrey ve Lee, 1992; Burns ve Grove, 2009). Araştırma kapsamına alınan ölçek uyarlama çalışmalarında en fazla madde başına katılımcı oranının 10 katı (Mızrak, 2017; Uyanık, 2019; Akçay ve Demirgöz, 2020; Yeşil, 2020) alındığı görülmektedir ve örneklem seçimi konusunda literatürde en fazla madde başına katılımcı oranı hesaplanırken farklı yaklaşımlarla örneklem belirlendiği görülmektedir (Çelik Odabaşı ve Demirci, 2017; Boz, 2019). Bu durum ölçek uyarlama çalışmalarında örneklem belirleme konusunda araştırmacıların yeterli literatür bilgisine sahip olmadıklarını gösterebilir.

Türk kültürüne uyarlanan ölçeklerin yapı geçerliğinin belirlenmesinde çalışmaların yarısından fazlasında Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) birlikte başvurulmuş yöntem olmuştur (Mızrak, 2017; Boz, 2019; Uyanık, 2019; Kart, 2019). Bununla birlikte yalnızca DFA kullanılan çalışmalar, incelenen ölçek çalışmalarının az bir kısmını oluştururken (Tokat ve Okumuş, 2010; Dolgun ve ark., 2018; Akçay ve Demirgöz, 2020) daha az bir oranını da sadece AFA kullandığı görülmüştür (Aydın ve Pasinlioglu, 2018). Ancak literatürde farklı kültürde geliştirilen bir ölçeğin kuramsal temeli daha öncesinde açıklayıcı faktör analizinde açıklandığı için tekrar açıklayıcı faktör analizi yapmaya gerek olmadığı doğrudan doğrulayıcı faktör analizi aşamasına geçilmesi önerilmektedir (Güngör, 2016; Alpar, 2018).

Madde analizinin ölçme aracında geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmadan önce yapılması gerektiği vurgulanırken (Erkuş, 2009) bu araştırma kapsamına alınan ölçme araçlarının neredeyse tamamında madde analizi yapılmadığı az bir oranında ise iç tutarlılık başlığı altında madde-test korelasyonun

incelendiği (Odabaşı ve Demirci, 2017; Buldur, 2019) ve ölçüt geçerliğinin de çok az sayıda ölçekte incelendiği görülmektedir (Odabaşı ve Demirci, 2017; Mızrak, 2017).

Araştırma kapsamında incelenen ölçek uyarlama çalışmalarının güvenilirlik belirleme yöntemi olarak sıklıkla Cronbach alpha ve test-tekrar test yönteminin birlikte kullanıldığı (Boz, 2019; Kart, 2019; Akçay ve Demirgöz, 2020) ikinci sırada ise Cronbach alpha katsayısının hesaplanmasıyla güvenilirliğin belirlendiği görülmektedir (Aydın ve Pasinlioglu, 2018; Uyar ve Uzar, 2018).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Elde edilen veriler literatürde belirtilen ölçek uyarlama adımları doğrultusunda değerlendirildiğinde ölçeklerin uyarlama süreçlerinde standart bir yaklaşımın olmadığını göstermiştir. Özellikle incelenen ölçek uyarlama çalışmalarında uzman görüşüne başvurma, ön deneme uygulamasının yapılması, örneklem büyüklüğünün belirleme yöntemi, madde analizinin yapılması gibi ölçmeyi, geçerliği ve güvenilirliği etkileyecek önemli aşamaların atlanması, yanlış belirlenmesi ya da yapılmaması ilerleyen süreçlerde farklı araştırmacıların aynı hataları devam ettirmesine zemin hazırlamaktadır. Bununla beraber uyarlanan ölçme araçları sahada sağlık personelleri tarafından ve bilimsel araştırmalarda aktif kullanılmaktadır. Bu alanda yapılacak olan çalışmaların daha standart olması açısından rehberlerin, kontrol listelerinin oluşturulması ve güncel bilgiler ışığında yenilenmesi, ölçek uyarlama konusunda çalışma planlayan araştırmacıların multidisipliner çalışması sürecin daha doğru yürütülmesi açısından önerilmektedir.

Çıkar çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Teşekkür

Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmaları konusunda verdiği destekten dolayı Dr. Öğr. Üyesi Betül ALATLI'ya teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Akçay İ, Demirgöz Bal M (2020) Primipar emzirme motivasyon ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik-güvenilirlik çalışması. Ankara Medical Journal, 20(1): 79-89.

Akgün P, Taştekin A (2019) Emzirme destek ölçeğinin türkçe uyarlama çalışması. contemporary educational researches: Theory and Practice in Education. Frankfurt am Main/ Germany, 25-27 Temmuz, 2019.

<https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/emzirme-destek-olceginin-turkce-uyarlama-calismasi-toad.pdf> Accessed 01 February 2021.

Alpar R (2018) Spor sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik güvenilirlik. 5rd ed: Detay Yayıncılık, Ankara.

Aluş Tokat M, Okumuş H (2010) Translation and psychometric assessment of the Breast-feeding Self-Efficacy Scale-Short Form among pregnant and postnatal women in Turkey. Midwifery, 26(1):101-108.

Aluş Tokat M, Okumuş H (2013) Emzirme öz-yeterlilik algısını güçlendirmeye temelli antenatal eğitimin emzirme öz-yeterlilik algısına ve emzirme başarısına etkisi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 10(1):21-29.

Aydın A, Pasinlioglu T (2018) Reliability and Validity of a Turkish version of the prenatal breastfeeding self-efficacy scale. Midwifery, 64: 11-16. doi: <https://doi.org/10.1016/j.midw.2018.05.007>.

Beaton DE, Bombardier C, Guillemin F, Ferraz MB (2000) Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. Spine, 25(24):3186-3191 doi: 10.1097/00007632-200012150-00014.

Bilgin N (2006) Sosyal Bilimlerde içerik analizi, teknikler ve örnek çalışmalar. Siyasal Kitapevi, Ankara.

Boz N (2019) Anne emzirme değerlendirme ölçeği'nin Türkçe psikometrik özellikleri. MsC, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Boztunç Öztürk N, Eroğlu G, Kelecioğlu, H (2015) Eğitim alanında yapılan ölçek uyarlama makalelerinin incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 40 (178): 123-137 doi: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.4091>.

Burns N, Grove SK (2009) Practice of nursing research. Philadelphia, PA: WB Saunders company.

Buldur E (2019) Babaların emzirmeye etkisi ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. MsC, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Comrey A, Lee HA (1992) First Course In Factor Analysis. 2nd ed. Newyork: Lawrance Erlbaum Associates.

Çalık M, Sözbilir M (2014) İçerik analizinin parametreleri. Eğitim ve Bilim, 39(174), 33-38 doi:<http://dx.doi.org/10.15390/EB.2014.3412>.

Çataloluk A, Kahraman A, Alparlan Ö (2021) Türkiye'de anne/baba-bebek bağlanmasını belirlemeye yönelik kullanılan ölçekleri inceleme. Pediatric Practice and Research 9 (1), 11-17 <https://doi.org/10.21765/pprjournal.899804>.

Çelik Odabaşı N, Demirci H (2017) Emzirme değerlendirme ölçeğinin Türkçe geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi,4(4), 1033-1038.

Çüm S, Koç N (2013) Türkiye'de psikoloji ve eğitim bilimleri dergilerinde yayımlanan ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarının incelenmesi. Journal of Educational Sciences & Practices, 12(24): 115-135.

Delice A, Ergene Ö (2015) Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarının incelenmesi: Matematik eğitimi makaleleri örneği. Karaelmas Journal of Educational Sciences, 3(1):60-75.

Dolgun G, İnal S, Erdim L, Korkut S (2018) Reliability and validity of the Bristol Breastfeeding Assessment Tool in the Turkish population. Midwifery, 57: 47-53 doi:10.1016/j.midw.2017.10.007.

Eker A, Aslan E (2018) Laktasyon ve Emzirme. Yeşilçiçek Çalık K, Coşar Çetin F (ed.). Ebeler ve Ebelik Öğrencileri İçin Normal Doğum ve Doğum Sonrası Dönem. İstanbul: İstanbul Tıp Kitap Evleri, pp 239-68.

Erkuş A (2009) Davranış Bilimleri için bilimsel araştırma süreci. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Erkuş A (2007) Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında karşılaşılan sorunlar. Türk Psikoloji Bülteni, 13: 17-25.

Erkuş A. (2012) Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-I. Pegem Akademi, Ankara.

Esencan TY, Karabulut Ö, Yıldırım-Demir A, Ertuğrul-Abbasoğlu D, Külek H, Şimşek Ç, Küreşir-Ünal A, Küçükoğlu S, Ceylan Ş, Yavrutürk S, Kılıççı Ç (2018). Doğuma hazırlık eğitimi alan gebelerin doğum şekli, ilk emzirme zamanı ve ten tene temas tercihleri. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi,

26(1):31-43.

<https://doi.org/10.26650/FNJN.387192>.

Geçici AK, Geçkil EM (2020) Kanguru bakımının prematüre bebek annelerinin emzirme özyeterlilik düzeyi ve emzirme başarısına etkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 23(4):516-526.

Gölbaşı Z, Tuğut N, Karataş M, Çetin A (2019) Kısa mesaj ve telefon aramaları ile desteklenen postpartum emzirme danışmanlığının ilk altı aydaki emzirme davranışına etkisi. *Acu Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1):33-41.

Gregoire J (2018) ITC guidelines for translating and adapting tests. *International Journal of Testing*, 18(2):101-134.

Gül Ş, Sözbilir M (2015) Fen ve matematik eğitimi alanında gerçekleştirilen ölçek geliştirme araştırmalarına yönelik tematik içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 40(178): 85-102 doi: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.4070>.

Güngör D (2016) Psikolojide ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması kılavuzu. *Türk psikoloji yazıları*, 19(38):104-112.

Hambleton RK, Patsula L (1999) Increasing the Validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices *Journal of Applied Testing Technology*, 1(1): 1-13.

Hazar Uyar H, Akça Uzar E (2018) Prenatal breastfeeding self efficacy scale: validity and reliability study. *Turkish Archives of Pediatrics*, 53(4):222-30.

İnce OT, Aktaş G, Aktepe N, Aydın A (2017). Annelerin emzirme özyeterlilikleri ve emzirme başarılarını etkileyen özelliklerin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(3):183-190.

Kart E (2019) Çalışan annelerde iş yeri emzirme destek ölçeği'nin Türkçe psikometrik özellikleri. MsC, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Kul Uçtu A (2020) Öğrendiğini anlat yöntemiyle verilen emzirme eğitiminin emzirme başarısına etkisi: randomize kontrollü çalışma. PhD, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

López-Fernández G, Barrios M, Goberna-Tricas J, Gómez-Benito J (2017) Breastfeeding during pregnancy: A systematic review. *Women and Birth*, 30(6):292-300. doi:<https://doi.org/10.1016/j.wombi.2017.05.008>.

Mızrak B (2017) Emzirme motivasyonu ölçeğinin Türkçeye uyarlanması, emzirme motivasyonunu

etkileyen faktörlerin belirlenmesi. PhD, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

Miles MB, Huberman AM (1994) *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications, USA.

Şeker H, Gençdoğan B (2014) Psikolojide Ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Tavşancıl E (2002) Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Nobel Yayınları, Ankara.

Topal S, Çınar N, Altınkaynak S (2017) Emzirmenin anne sağlığına yararları. *Journal of Human Rhythm*, 3(1):25-31.

Türkyılmaz C (2017) Anne sütünün bebeğe ve anneye faydaları nelerdir?. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi*, 2(2):154-179.

Uyanık G (2019) Emzirme sorunları değerlendirme ölçeğinin (ESDÖ) Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması. MsC, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Watkins S, Meltzer Brody, S, Zolnoun D, Stuebe A (2011) Early breastfeeding experiences and postpartum depression. *Obstetrics & Gynecology*, 118(2):214-221 doi:10.1097/AOG.0b013e3182260a2d.

WHO ve UNICEF. (2003) Global strategy for infant and young child feeding: World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42590/9241562218.pdf;jsessionid=038C80F8E394E0C59063B676E0D90635?sequence=1> Accessed 01 February 2021.

Yeşil Y (2020) Erken postpartum dönemde ebeveynlere verilen emzirme eğitiminin paternal emzirme özyeterlilik ve doğum sonu sonuçlara etkisi. MsC, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.